

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Plein 2
2511 CR 's Gravenhage

Datum 3 november 2009

Ons kenmerk DMO/DB/200931026

Onderwerp Antwoorden op schriftelijke vragen over de *Consortium Buy* en het
mislukken van de onderhandelingen over een vaste prijs voor de JSF

Hierbij bied ik u de antwoorden aan op de volgende schriftelijke vragen.

- Vragen van het lid Peters over berichten dat een 'consortium buy' voor JSF's niet langer tot de mogelijkheden behoort en er minder JSF's zullen worden aangeschaft door de VS. Deze vragen werden ingezonden op 7 oktober 2009 met kenmerk 2009Z18240.
- Vragen van het lid Van Velzen over het mislukken van de onderhandelingen over een vaste prijs voor de JSF. Deze vragen werden ingezonden op 12 oktober 2009 met kenmerk 2009Z18631.

DE STAATSSECRETARIS VAN DEFENSIE

drs. J.G. de Vries

Defensie

Antwoorden op schriftelijke vragen van het lid Peters over berichten dat een 'consortium buy' voor JSF's niet langer tot de mogelijkheden behoort en er minder JSF's zullen worden aangeschaft door de VS (ingezonden op 7 oktober 2009 met kenmerk 2009Z18240)

1

Bent u bekend met het artikel waarin Stephen Gumley zegt dat een 'consortium buy' zoals een jaar geleden was voorgesteld, niet langer tot de mogelijkheden behoort? 1)

Ja.

2

Hoe apprecieert u dit artikel en deze uitspraak van Stephen Gumley? Deelt u de mening van Stephen Gumley dat een zogeheten 'consortium buy' geen reële optie meer is bij de aankoop van JSF-toestellen? Zo ja, sinds wanneer bent u ervan op de hoogte dat de 'consortium buy' waarschijnlijk geen optie meer is? Zo nee, waarom niet?

Het genoemde artikel heeft betrekking op een hoorzitting van een Australische parlementscommissie die werd gehouden op 21 augustus jongstleden. Tijdens deze hoorzitting heeft dr. Steve Gumley, de directeur van de *Defence Materiel Organisation* van het Australische ministerie van Defensie, uiteengezet dat de *Consortium Buy* (CB) waar hij een jaar geleden nog op hoopte niet tot stand is gekomen. Dr. Gumley heeft echter niet gezegd dat een CB niet meer tot de mogelijkheden zou behoren. Naar aanleiding van de uitspraken van dr. Gumley over de CB stelde de voorzitter van de parlementscommissie vast dat over de zaak nog moet worden besloten.

Voorals Australië en Nederland hebben zich de afgelopen jaren ingezet voor de uitwerking van de CB.

Defensie

Met de beantwoording op 27 oktober van schriftelijke vragen van de vaste commissie van Defensie (Kamerstuk 26 488 nr. 202) is de Kamer geïnformeerd dat een CB nog steeds mogelijk is, maar dat de behoefte en de mogelijkheden van de partnerlanden om vroegtijdig in het JSF-programma langjarige contracten te sluiten bepalend is voor de verdere uitwerking. Gelet op de huidige planning voor de besluitvorming over de vervanger van de F-16 heeft Nederland geen mogelijkheid voor 2012 verplichtingen aan te gaan voor een CB. De partnerlanden zijn op de hoogte van deze gewijzigde Nederlandse planning.

3

Op welke manier heeft deze nieuwe ontwikkeling invloed op het Nederlandse aankoopbeleid van JSF's? Kunt u dit toelichten?

De bestelsystematiek voor het JSF-programma, die is opgenomen in het PSFD MoU, is onder meer uiteengezet in de brief van 16 januari 2009 (Kamerstuk 26 488 nr. 134). De CB die thans door Lockheed Martin wordt uitgewerkt omvat leveringen voor de partnerlanden in de periode 2014 tot en met 2018, waarbij anders dan met de jaarlijkse bestelsystematiek een meerjarige bestelling met een vaste prijs zou kunnen worden gedaan. De uitwerking van de CB blijkt echter meer tijd te kosten dan verwacht. Lockheed Martin heeft laten weten dat de honderden toeleveranciers meer tijd nodig hebben voor de levering van de benodigde gegevens.

In de jaarrapportage van het project Vervanging F-16 over 2008 van 27 maart jl. (Kamerstuk 26 488 nr. 159) is ook de keerzijde van de CB geschetst. De CB doet afbreuk aan de flexibiliteit van de jaarlijkse bestelsystematiek, aangezien met een CB een meerjarige bestelling met een groter aantal toestellen wordt vastgelegd. Daarnaast gaat een vroege CB gepaard met risico-opslagen in de prijs. Tevens vervalt met de CB, met leveringen in de periode 2014 tot en met 2018, de mogelijkheid om in deze periode aan te sluiten bij de eerste meerjarige bestelling (*Multi Year Buy*) van de Verenigde Staten. Deze meerjarige bestelling kan vanwege de omvang financiële voordelen bieden en is in feite ook een vorm van CB. De partnerlanden behouden overigens de mogelijkheid per jaar bestellingen te doen. Bij de besluitvorming in 2012 over de aanschaf van de opvolger van de F-16 zullen deze aspecten worden meegewogen.

Defensie

4

Heeft u kennisgenomen van het rapport van het Center for Strategic and Budgetary Assessments (CSBA) waarin aan de Amerikaanse regering wordt geadviseerd het aantal aan te schaffen JSF's te halveren? 2) Deelt u de mening van het CSBA dat de JSF voor een hoog geweldsspectrum ontoereikend en voor een laag geweldsspectrum te duur is? Zo nee, op basis van welke argumenten?

Met de beantwoording van vragen van de vaste commissie voor Defensie ben ik op 27 oktober jl. ingegaan op het rapport dat het *Center for Strategic and Budgetary Assessments* (CSBA) op 17 september jl. publiceerde. Voorts heb ik met de brief van 26 oktober jl. (Kamerstuk 26 488 nr. 201) uiteengezet dat Amerikaanse studies zoals die van het CSBA moeten worden beoordeeld tegen de achtergrond van de Amerikaanse verhoudingen. De Verenigde Staten hebben de mogelijkheid diverse typen gevechtstoestellen in voor Nederlandse begrippen grote aantallen aan te schaffen en in stand te houden. Defensie heeft met de F-16 het *multi-role* concept omarmd. In dat concept kunnen met één type jachtvliegtuig defensieve en offensieve taken worden uitgevoerd in alle delen van het geweldsspectrum. Het aanhouden van één type gevechtsvliegtuig biedt grote voordelen op de gebieden van personeel, bedrijfsvoering en financiën. Daarom wordt bij de vervanging van de F-16 het *multi-role* concept als uitgangspunt gehandhaafd.

De Kamer is op 18 december 2008 (Kamerstuk 26 488 nr. 131) geïnformeerd over de resultaten van de actualisering van de kandidatenevaluatie. Tevens verwijs ik naar het vertrouwelijke rapport over de kandidatenevaluatie dat de Kamer op 18 december 2008 heeft ontvangen en de vertrouwelijke briefings aan de vaste commissie voor Defensie. Ten behoeve van de actualisering van de kandidatenevaluatie zijn zes algemene missieprofielen voor *multi-role* jachtvliegtuigen opgesteld die passen bij het Nederlandse ambitieniveau. Uit de actualisering is gebleken dat de F-35 als enige van de kandidaattoestellen voldoet aan de gestelde operationele eisen. De F-35 zal een veelheid aan defensieve en offensieve taken kunnen uitvoeren zowel in lage als hogere delen van het geweldsspectrum.

Defensie

- 1) The Australian Financial Review, 22 september 2009: “Attempt to fix price of fighter jets fail”
- 2) CSBA, An Air Force Strategy for the Long Haul
http://www.csbaonline.org/4Publications/PubLibrary/R.20090917.An_Air_Force_Strat/R.20090917.An_Air_Force_Strat.pdf

Defensie

Antwoorden op schriftelijke vragen van het lid Van Velzen over het mislukken van de onderhandelingen over een vaste prijs voor de JSF (ingezonden op 12 oktober 2009 met kenmerk 2009Z18631)

1

Is het waar dat u geen enkele vooruitgang heeft geboekt in uw pogingen om samen met de JSF partnerlanden afspraken te maken over een vaste prijs voor de JSF? Wanneer is hierover voor het laatst onderhandeld? Wat is de stand van zaken?

4

Is het waar dat Lockheed directeur Tom Burbage het tot op heden niet tot stand komen van de 'consortium buy' wijdt aan onzekere factoren, te weten de prijzen die toeleveranciers zullen rekenen en de onzekerheid over het aantal toestellen dat besteld gaat worden? 2) Wanneer denkt u dat de onzekerheid over deze twee factoren voorbij zal zijn? Op welk tijdstip denkt u dat alle partnerlanden definitief besluiten over het aantal te bestellen toestellen? Denkt u dat het dan nog interessant is om een vaste prijs af te spreken?

In de jaarrapportage van het project Vervanging F-16 over 2008 (Kamerstuk 26 488 nr. 159) is gemeld dat naar verwachting midden 2009 een maximum (*not-to-exceed*) prijs bekend zou worden voor de CB, gevolgd door een vaste prijs in 2010. Vervolgens is in het addendum bij de jaarrapportage (Kamerstuk 26 488 nr. 167 van 15 april 2009) gemeld dat het niet zeker is of een CB voor april 2010 tot stand komt. Dit is ook in het algemeen overleg van 22 april jl. (Kamerstuk 26 488 nr. 181) aan de orde geweest. Inmiddels is duidelijk dat de uitwerking van de CB meer tijd zal kosten dan verwacht. Lockheed Martin heeft laten weten dat de honderden toeleveranciers meer tijd nodig hebben voor de levering van de benodigde gegevens. De heer Burbage van Lockheed Martin heeft dit toegelicht tijdens het JSF-symposium op 6 oktober jl. in Den Haag.

Er kan pas sprake zijn van onderhandelingen over een CB als Lockheed Martin met een uitgewerkt voorstel komt en als duidelijk is welke partnerlanden aan die onderhandelingen willen en kunnen deelnemen. Dit laatste is afhankelijk van de nationale besluitvorming in de verschillende landen.

Defensie

Aangezien Nederland volgens de huidige planning in 2012 besluit over de vervanger van de F-16 zijn voor Nederland onderhandelingen over een CB voorlopig niet aan de orde. Verder kan pas wanneer Lockheed Martin met een uitgewerkt CB-voorstel komt, worden beoordeeld of dit voorstel voordelen biedt ten opzichte van de reguliere bestelsystematiek. Zie ook het antwoord op vraag 3 van het lid Peters.

2

Kent u de uitspraak van de Chief Executive van de Australische Defensie Materieel organisatie, Stephen Gumley 1) over het mislukken van de pogingen om tot een 'consortium buy' te komen: "There was not enough interest among the various countries and the US had a problem also, with their congressional rules, about committing to a Multi-year buy before a certain stage in the program's technological development"?

Ja.

Wat is uw reactie op deze weergave van de stand van zaken? Is deze correct? Welke bezwaren heeft de VS tegen een 'consortium buy'?

Tijdens een hoorzitting van een Australische parlementscommissie op 21 augustus jl. heeft dr. Steve Gumley, de directeur van de *Defence Materiel Organisation* van het Australische ministerie van Defensie, uiteengezet waarom de *Consortium Buy* (CB) waar hij een jaar geleden nog op hoopte niet tot stand is gekomen. Dr. Gumley heeft echter niet gezegd dat een CB niet meer tot de mogelijkheden zou behoren.

Verschillende partnerlanden hebben in beginsel interesse getoond in de CB. Zij wachten echter het voorstel van Lockheed Martin af voor verdere besluitvorming over deelneming. Australië was net als tot voor kort Nederland geïnteresseerd in een CB op korte termijn (2010), terwijl andere partnerlanden minder snel wilden besluiten. Aangezien Nederland volgens de huidige planning in 2012 een aanschafbesluit zal nemen over de vervanger van de F-16 zijn voor Nederland onderhandelingen over een CB voorlopig niet meer aan de orde.

Defensie

In de jaarrapportage van het project Vervanging F-16 over 2008 is uiteengezet dat het Amerikaanse ministerie van Defensie pas na de voltooiing van de SDD-fase de wettelijke mogelijkheid heeft over te gaan tot een meerjarige aanschaf. In het gesprek met de heer Burbage tijdens het werkbezoek van de vaste commissie voor Defensie aan de Verenigde Staten in februari jl. (Kamerstuk 26 488 nr. 195) is dit ook aan de orde geweest.

3

Herinnert u zich de aanbeveling van de Algemene Rekenkamer in zijn rapportage over 2008 om de Kamer te informeren omtrent de voortgang rond de eventuele invoering van de ‘consortium buy’ en de financiële gevolgen daarvan? Bent u bereid deze aanbeveling na te leven en de Kamer met regelmaat te informeren over de onderhandelingen rond de ‘consortium buy’?

Ja, ik zal de Kamer jaarlijks met de jaarrapportage van het project Vervanging F-16 informeren over de stand van zaken van de CB en tussentijds indien daar aanleiding toe is. Overigens is nog geen sprake van onderhandelingen. Zie ook het antwoord op de vragen 1 en 4.

5

Kent u de uitspraak van de heer Gumley 1): “When the program is more mature and the technical risk has been retired, we would be in a much better position and a safer one to buy our main aircraft”? Betekent dit dat partnerland Australië de koop van de JSF-toestellen (behalve de testtoestellen) uitstelt? Zo nee, wanneer kopen zij de JSF en hoeveel stuks?

6

Welke impact heeft het eventueel later bestellen van de JSF door de Australische Luchtmacht op de prijs voor de eventuele Nederlandse vervanger van de F-16?

In mei van dit jaar heeft de Australische minister van Defensie een *Defence White Paper* gepresenteerd met de plannen voor de Australische krijgsmacht voor de komende jaren. De Australische regering heeft besloten tot de aanschaf van ongeveer honderd JSF-toestellen. In eerste instantie worden minimaal 72 toestellen aangeschaft.

Defensie

De later aan te schaffen JSF-toestellen zullen de F-18 *Super Hornets* vervangen die vanaf eind 2010 aan Australië worden geleverd. In het *Defence White Paper* wordt uiteengezet dat andere typen vierde of vijfde generatie gevechtstoestellen minder geschikt zijn gebleken om de Australische behoefte aan *multi-role* gevechtsvliegtuigen te vervullen.

Indien Australië zou besluiten de huidige geplande bestelreeks te vertragen, zouden de productieseries van JSF-toestellen waar de eerste Australische toestellen nu volgens de planning deel van uitmaken kleiner kunnen worden. De uiteindelijke omvang van deze productieseries hangt echter ook af van bestellingen die niet-partnerlanden plaatsen. Het is te vroeg om uitspraken te doen wat dit per saldo kan betekenen voor de prijs van de Nederlandse toestellen in deze productieseries.

7

Wat bedoelen topman Burbage en generaal-majoor Moore met de mededeling dat “het in principe ook niet veel uitmaakt hoeveel toestellen de Koninklijke Luchtmacht zal afnemen.”? 3) Betekent dit de mogelijke Nederlandse JSF-bestelling geen breukpunt is in het totaal aantal te bouwen JSF-toestellen, en zo ja, hoe kan het dat meer of minder (Nederlandse) bestellingen geen invloed hebben op de (stuks)prijs?

De heer Burbage heeft gezegd dat Nederland een belangrijke partner is, ook waar het de industrie betreft, en dat hij aanneemt dat dit zo zal blijven. De in de vraag aangehaalde mededeling moet in deze context worden beschouwd en niet in de zin van het totaal aantal te bouwen toestellen of de stuksprijs van de F-35.

Het spreekt vanzelf dat het Nederlandse planningsaantal van 85 toestellen een relatief klein deel vormt van het voorziene aantal van 3.173 toestellen van de JSF-partnerlanden. Een afwijkend aantal toestellen voor Nederland zal weinig invloed hebben op de gemiddelde stuksprijs van deze 3.173 toestellen.

De stuksprijs voor een bepaalde productieserie is onder meer afhankelijk van het totale aantal toestellen van alle landen, inclusief niet-partnerlanden, in dat productiejaar.

Defensie

Ook per productieserie is de invloed van de geplande Nederlandse toestellen op de prijs overigens beperkt.

8

Kent u de uitspraak van Moore 3) “Er zijn nauwelijks problemen en zeker geen grote. Dat heeft te maken met al het voorwerk dat al is gedaan”? Kunt u garanderen dat er geen grote problemen meer op zullen duiken tijdens de nog niet afgeronde JSF testfase?

Garanties dat er zich geen grote problemen zullen voordoen, kunnen vanzelfsprekend niet worden gegeven. Overigens is het juist de bedoeling van een testprogramma om problemen vroegtijdig op te sporen. Daarmee kunnen die vervolgens tijdig worden opgelost.

Generaal-majoor Moore heeft tijdens het JSF-symposium op 6 oktober jl. in Den Haag uiteengezet dat al geruime tijd grondtesten met JSF-testtoestellen worden uitgevoerd om de vliegtuigstructuur te beproeven. Voorts gaf hij een toelichting op de uitgebreide testprogramma's waarbij de systemen van de F-35 zowel worden getest in laboratoria op de grond als met vliegtuigen, waaronder de Boeing 737 CATBird. Vanwege dit voorwerk zullen naar verwachting geen grote problemen optreden tijdens de verdere testvluchten met de F-35 testtoestellen.

Deze vragen dienen ter aanvulling op eerdere vragen ter zake van het lid Peters (GroenLinks), ingezonden 7 oktober 2009. (vraagnummer 2009Z18240)

1) Australian Financial Review, 22 september 2009: “Attempt to fix price of fighter jets fails”

<http://www.afr.com/home/login.aspx?ATL://20090922000031580607§ion=News>

2) Reformatorisch Dagblad, 6 oktober 2009: “Prijs JSF blijft onzeker”

<http://www.refdag.nl/artikel/1437108/Prijs+JSF+blijft+onzeker.html>

3) Website Defensie, 6 oktober 2009: “JSF-programma ligt op schema”

http://www.defensie.nl/actueel/nieuws/2009/10/06/46136747/JSF_programma_ligt_op_schema